

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON:

TIL VA MADANIYAT

ADABIYOTSHUNOSLIK

2025 Vol. 2 (2)

www.literature.tsuull.uz

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov

Bosh muharrir o'rinbosarlari: Nurboy Jabborov
Bahodir Karimov

Mas'ul kotib: Sohiba Madirimova

Tahrir kengashi

Nusratulla Jumaxo'ja, Iqboloy Adizova, Abdulla Ulug'ov, Dilnavoz Yusupova, Islom Yoqubov, Qo'ldosh Pardayev, Umida Rasulova, Akrom Dehqonov, Olim To'laboyev, Tozagul Matyoqubova, Shermuhammad Amonov, Shahlo Hojiyeva, Orzigul Hamroyeva, Ilyos Ismoilov, Sohiba Umarova, Gulbahor Ashurova, Ilhom Sayitqulov, Gulzoda Soatova, Dildora Rahmonova, Zilola Shukurova, Furqat To'xtamurodov, Sarvinoz Rasulova.

Jurnal haqida ma'lumot

“Adabiyotshunoslik” – “O'zbekiston: til va madaniyat” jurnalining adabiyotshunoslik yo'nalishidagi seriyasi bo'lib, yilda to'rt marta nashr etiladi.

Jurnalning **“Adabiyotshunoslik”** seriyasida o'zbek va jahon adabiyoti tarixi, xalq og'zaki ijodi, adabiyot nazariyasi, o'zbek mumtoz adabiyotining qo'lyozma manbalari va matnshunoslik muammolari, jadidchilik va jadid adabiyoti, zamonaviy adabiy jarayon, adabiy tanqid hamda qiyosiy adabiyotshunoslik yo'nalishidagi eng yangi tadqiqotlar e'lon qilinadi. O'zbek va jahon adabiyotshunosligi erishgan so'nggi yutuqlari aks etgan ilmiy maqolalarni nashr etishga alohida diqqat qaratiladi. Maqolalarning ilmiy saviyasi va tahliliy quvvati yuqori bo'lishiga e'tibor beriladi.

“Adabiyotshunoslik” seriyasida O'zbekiston va xorijiy davlatlarning e'tirof etilgan atoqli olimlari, oliy o'quv yurtlari professor-o'qituvchilari, doktorantlar, mustaqil izlanuvchilar hamda magistrantlarning ilmiy maqolalari nashr etiladi.

“Adabiyotshunoslik” seriyasi 2022-yil yanvar oyidan chiqa boshlagan.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: adabiyotshunoslik2022@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

www.literature.tsuull.uz

MUNDARIJA

MUMTOZ ADABIYOT TARIXI

Iqboloy Adizova

Millatni uyg'otuvchi kuch 5

Shermuhammad Amonov

Ahmad Tabibiyning mustazod she'rlarga bog'langan taxmislari 20

Furqat To'xtamuratov

Muhsiniy she'riyatida qo'llangan ma'naviy san'atlarning ijodkor g'oyaviy niyatini ochishdagi o'rni 38

Hulkar Sulaymonova

“Rasailu-l-Xorazmiy” asarining qo'lyozma nusxalari geografiyasi 52

Sanobar Muxamedxodjayeva

Alloma Mahmud Zamaxshariy va uning ijodiy faoliyati 64

Aziza Muratova

Alisher Navoiy ijodida Yusuf (a.s.) obrazi 75

Aziza Almardonova

Orifona g'azallarda nafs tarbiyasi 85

Nargiza Boymuratova

Lutfiy she'riyatida orif obrazi 94

Kamola Allanazarova

She'riyatda davr muammolari va ma'rifat talqini 105

Nafisa Tuxsanova

Sa'dulla Siyoyevning “Shaybonixon” obrazini yaratishda badiiy mahorat 117

Mubina Abbasova

Yangi O'zbekiston boburshunosligi 123

ZAMONAVIY ADABIYOT MUAMMOLARI

Abdulla Ulug'ov

Badiiy asarda adabiy qahramon portretining o'rni va ahamiyati 132

Islomjon Yoqubov

“Jaloliddin Manguberdi” dramasi badiiy jozibasini 208

Umida Rasulova

Hikmatlarda odam va olam konsepsiyasi 221

Tozagul Matyoqubova

Fikr va tuygʻuni yagona rakursda uygʻunlashtirgan shoir 230

Sarvinoz Rasulova

Tohir Malik asarlarida qatagʻon qurbonlari taqdirining aks etishi 241

Matluba Norbaboyeva

Oʻzbek xalq maqollarida yetimlik motivi talqini 251

Usmonova Sharifa

Muhammad Alining “Mangu quyosh” romanida obrazlar xilma-xilligi 260

Sarvinoz Rasulova, Madina Bolliyeva

Balladada tuygʻu tasviri 270

Oygul Matkurbanova

Qamchibek Kenja hikoyalari ayol obrazi 279

Dilovar Nurmurodova

Abdurashid Nurmurodov ijodida urush mavzusining aks etishi 291

Shalola Davletova

Borxes ijodining falsafiy talqini 300

Maʼrifat Alimqulova

Mamatqul Hazratqulov hayoti va ijodiga chizgilar 309

Habiba Ergasheva

Faxriyorning sheʼriy tarjimalari 320

Muharram Ibodullayeva

Biografik metodning badiiy asarni oʻrganishdagi imkoniyati ...330

Alloma Mahmud Zamaxshariy va uning ijodiy faoliyati

Sanobar Muxamedxodjayeva¹

Abstrakt

Ushbu maqolada Mahmud Zamaxshariyning hayoti va ijodiy faoliyati haqida ma'lumotlar berilgan. Shuningdek, allomaning asarlari ro'yxati, nomi va bu borada olib borilgan ilmiy tadqiqotlar haqida aytib o'tilgan. Zamaxshariy nafaqat tilshunoslik va diniy ilmlar bo'yicha balki adabiyotshunoslikka doir bir qancha risolalar bitgani, ularning hozirgi kundagi ahamiyati, xususan, "Navobig'u-l kalim" asari, uning qo'lyozma, toshbosma, nashr nusxalari, tarjima va sharhlari hamda asarning yozilish uslubi, mavzulari va xususiyatlari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, asardagi bir qancha hikmatlardan namunalar, ularda qo'llangan iqtibos san'ati va qisqacha sharhlariga to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Mahmud Zamaxshariy, Jorulloh, "Navobig'u-l kalim", hikmatlar, fazilat, go'zal xulq, fiqh, aqida, axloqshunoslik, nasab, nozik ibora, Abu Hanifa, Moturidiy, alloma, Xorazm, Jurjoniya, iqtibos, qo'lyozma, toshbosma.

Hozirgi kunda yurtimizda o'zining bebaho ilmiy va ma'naviy meroslari bilan jahon sivilizatsiyasiga munosib ulush qo'shgan yurtimiz allomalarining asarlarini o'rganish, ilmiy tadqiqotlar olib borish va targ'ib qilish uchun barcha shart-sharoitlar yaratib berilmoqda. Hatto bu borada yurtboshimiz tarafidan bir qancha qaror va farmonlar ham imzolandi. Bularning barchasidan ko'zlangan maqsad ulg'ayib kelayotgan yosh avlodga ajdodlarimiz merosini to'g'ri yetkazish, undagi ijtimoiy, ma'naviy qarashlarni yoshlar ongiga singdirib, barkamol avlodni tarbiya etishdir.

Mana shunday buyuk allomalarimizdan biri arab-u ajamning ustoz, Xorazm faxri bo'lgan, Jorulloh nomi bilan mashhur Mahmud Zamaxshariydir. Ko'pchilik tadqiqotchilarning fikriga ko'ra Zamaxshariy hijriy 467-yil (milodiy 1075-yil) rajab oyida

¹ Muxamedxodjayeva Sanobar Abdulilovna – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-mail: sanobarnote13@gmail.com

ORCID ID: 0009-0001-1813-2226

Iqtibos uchun: Muxamedxodjayeva S. 2025. "Alloma Mahmud Zamaxshariy va uning asarlari". *O'zbekiston: til va madaniyat*. 2(2): 64-74.

Xorazmning Zamaxshar qishlog'ida tavallud topgan. Hijriy 538-yil 71 yoshida Jurjoniya (Urganch)da vafot etgan. Misrlik tarixchi Qiftiy esa Abu-l Yaman Kindiydan rivoyat qilib, Zamaxshariy 468-yilda tug'ilganligini keltiradi. Ibn Asirning fikriga ko'ra, 76 yil yashagan. Tug'ilgan va vafot etgan yiliga qaraladigan bo'lsa, ibn Asirning ma'lumoti voqelikdan uzoq hisoblanadi. Chunki aksar izlanuvchilarning fikriga ko'ra vatandoshimiz 467-yilda tug'ilgan hamda 71 yoshda vafot etgan.

Zamaxshariy hayoti va uning yozgan asarlari haqidagi xabarlarini, asosan, o'rta asr arab manbalarida uchratishimiz mumkin. Olimning nasabi haqida Ibn Xallikon o'zining "Vafoyatul a'yon" asarida: Mahmud ibn Umar ibn Muhammad ibn Umar¹, deya keltiradi. "Toju-l arus" kitobining muallifi : Mahmud ibn Umar ibn Muhammad ibn Ahmad bo'lgan² desa, islom tarixchisi Zahabiy: Mahmud ibn Umar Xorazimiy Nahviy (nahvshunos) ekanligini aytadi³ [Muhammad Abu Musa, 1988, 54]. Olimning nasabi haqida har xil qarashlar bo'lib, bu fikrlarga uning shogirdiga yo'llagan maktubi aniqlik kiritadi. Unga ko'ra u Makkai mukarramada yashagan paytida iskandariyalik shogirdi Shihobuddin Ahmad ibn al-Husayniy al-Molikiyga yo'llagan maktubida o'zi haqida: "Men Mahmud ibn Umar ibn Muhammad Ahmad al-Xorazmiyman, keyin az-Zamaxshariyman. Xorazmning katta bir qishlog'i – Zamaxsharga mansubman. Zamaxshar – tug'ilgan yurtimdir", – deb yozgan [Uvatov, 2010, 284]. Demak, vatandoshimizning nasabi o'zi ta'kidlaganidek, Mahmud ibn Umar ibn Muhammad Ahmaddir bo'lib, Xorazmning Zamaxshar qishlog'iga mansub ekan.

Allomaning hayoti va oilasi haqida xulosa qilib shuni aytish mumkinki, otasi unchalik badavlat bo'lmagan. Zamaxshar qishlog'ida imomlik qilgan va Qur'on o'rgatgan. O'zi ilimli, taqvodor, diyonatli kishi bo'lib, ko'p vaqtlarini Qur'on tilovat qilish va namoz o'qish bilan o'tkazgan. Zamaxshariy dastlabki ilmlarni o'z otasidan olgan. Allomaning onasi ham taqvoli, savodli, dinyonatli ayol bo'lgan. Demak, yuqoridagi keltirilgan ma'lumotlardan shu narsa ma'lum bo'ladiki, ko'pchilik olimlarning tadqiqotiga ko'ra Zamaxshariy hijriy 467-yilda Xorazmda tug'ilgan va o'sha yerning o'zida vafot etgan. Allomaning turli sohadagi ilmlarni egallashida uning otanasining turtkisi ham muhim rol o'ynagan. Ilm olish maqsadida bir qancha o'lkalarga jumladan, Bog'dod, Makka shaharlariga bir

¹ ابن خلكان. وفيات الاعيان. ج-4. ص 452.

² سيد محمد المرتضى الحسيني. تاج العروس. ج-3. ص 343. تحقيق الدكتور. صلاح الدين ابوالمجد. الكويت. الزبيدي

³ العبر في الاخبار من عبر. ج-4.

necha bor safar qilgan. O'zining "Navobig'u-l kalim" asarida ishora qilganidek, oila qurmagan. Shuningdek, fiqhda Hanafiy mazhabida, aqidada mo'taziliy bo'lgan.

Zamaxshariy o'z davrining yetuk olimlaridan biri hisoblanib, fanning turli sohalariga oid to'qsonga yaqin asar yozgan, shulardan ba'zilarigina bizgacha yetib kelgan. U, asosan, arab tilida asarlar yozgan bo'lsa-da, arab bo'lmagan. Arab va fors tilida kitob yozganligi uchun fors bo'lgan deyiladi [Muhammad Abu Musa, 1988, 55].

Allomaning asarlari ro'yxati turli manbalarda turlicha keltiriladi. Nemis sharqshunos olimi K.Brokkel'man o'zining "Arab adabiyoti tarixi" nomli asarida Mahmud Zamaxshariyning 31 ta asari haqida ma'lumot bergan bo'lsa, doktor Ahmad Muhammad al-Xufiy o'zining "Az-Zamaxshariy" nomli risolasida uning 48 ta asari borligini aytib o'tadi. Akademik A.Rustamovning "Mahmud Zamaxshariy" kitobida allomaning 50 dan ortiq muhim asarlarlar yozganini aytib, 39 ta asari haqida ma'lumotlar keltiradi. B.Z.Xolidov o'z maqolasida Zamaxshariyning 55 ta asar yozganligini ta'kidlaydi. Mahmud Zamaxshariy ilmiy merosining yana bir tadqiqotchisi U.Uvatov "Nozik iboralar" nomli kitobida allomaning 34 ta asariga oid ma'lumot bergan [Nosirova, 2005, 5].

So'nggi yillarda professor Z.Islomov tarafidan ham Zamaxshariyning ilmiy merosi bo'yicha keng ilmiy tadqiqot ishlari olib borildi. Izlanishlar natijasiga ko'ra allomaning 90 dan ortiq asari borligi, hozirgi kunda 40 tasi dunyoning turli fondlarida saqlanayotgani ma'lum bo'ldi. Shuningdek, olimlar tomonidan yo'qolgan deb hisoblangan "Ko'zi ojizga tasalli" risolasi ham aniqlanganini ma'lum qilgan.

S.Saidjalolov "Mahmud Zamaxshariyning "Ru'sul-masoil" asarida hanafiy mazhabi talqini" mavzusidagi tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori darajasini olish uchun yozgan dissertatsiyasi avtoreferatida allomaning 91 ta asari borligini qayd etadi [Saidjalolov, 2023, 7]. Yuqorida keltirilgan ro'yxatlarning turliligidan allomaning hayoti va ilmiy-ma'naviy merosi haligacha to'liq o'rganib bo'linmagani, kelajakdagi tadqiqotlar natijasida bu ro'yxatlar soniga yana qo'shimcha ma'lumotlar taqdim etilishi kutilmoqda.

Bundan tashqari Zamaxshariy turli sohalarida asarlar ta'lif etgan. Jumladan, tafsirga oid mashhur "Al-kashshof"; tilshunoslik, lug'atshunoslik va balog'atga oid "Asosu-l balog'a", "Al-foiq fi g'aribi-l hadis", "Muqaddimatu-l adab", "Al-javohiru-l lug'at", "Mu'jam arabiy forsiy", "Al-qistos fi ilmi-l aruz"; nahv ilmiga oid "Al-mufasssal", "Al-mufradu-l muallaf", "Al-anmuzaj", "Nuktatu-l e'rob"; hadis, fiqh,

usulga oid kitoblaridan “Mushtabah asamiy-r ruvot”, “Zolatu-n noshid va-r roiz fi ilmi-l faroiz”, “Al-minhaj”; Abu Hanifaning manoqibi haqida “Shaqoiqu-n Nu’mon fi haqoiqu-n Nu’mon”; geografiyaga oid “Kitobu-l amkinati va-l jibali va-l miyahi” asarlaridir. Bundan tashqari Zamaxshariyning “Maqomatu-z Zamaxshariy”, “Atvoqu-z zahab”, “Kitobu-n nasoih”, “Navobig’u-l kalim”, “Robi’u-l abrор”, “Devonu-z Zamaxshariy”, “Nuzhatu-l musta’nis”, “Al-mustaqso fi-l amsol”, “Al-qasidatu-l ba’uziyati va uxro fi masoili-l G’azzoliy” kabi bir qancha axloqshunoslik va adabiyotga doir asarlar tasnif etgan bo’lib, bu yo’nalishdagi asarlari ham doimo ulamolar va tadqiqotchilarning e’tiborida turadi.

Axloqshunoslikka oid mo’jazzina asarlaridan biri “Navobig’u-l kalim” (fasohatli iboralar yoki qisqa va mazmunli so’zlar) bo’lib, sohibining dunyoqarashini namoyon qilib beradi. Asar qisqa va ketma-ketlikda yozilgan hikmatlardan iborat, shu bilan birga yuksak ijod namunasi ham. Ayrim tadqiqotchilar bu asarni lug’atshunoslikka oid asarlar jumlasiga kiritgan.



“Navobig’u-l kalim” asari har bir asrda musulmonlar uchun axloq, tarbiya, hayotiy yo’l-yo’riq va nasihat manbai bo’lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu asar adabiy uslub va fasohat-bayonot jihatidan ham qadrli hisoblanadi. Ushbu asar islom olamida keng tarqalgan va uning qo’lyozma nusxalari turli mamlakatlarda saqlanib kelmoqda. Jumladan, asarning qo’lyozma nusxalari Bog’dodda Iroq

milliy muzeyida (563-raqamda), Berlinda (8676), Leydenda (891 va 92 raqamlarda) [Uvatov, 1992, 27], Turkiyaning Istanbuldagi Sulaymoniya kutubxonasiga biriktirilgan Ayo Sofiya kutubxonasida (4339-raqamida) (1-rasm), shuningdek, Ragip Posha kutubxonasida (1165-raqamda) va Husayn ibn Nosir ibn Abdul Hafiz tomonidan hijriy 1074 ko'chirilgan nusxasi, Saudiya Arabistonidagi Malik Abdulaziz kutubxonasidagi hamda Biblioteca Apostolica Vaticana (1380-raqamda)dagi (2-rasm) Abdul Muznib Sulaymon ibn Marhum Rustam og'a tarafidan ko'chirilgan majmu'a shaklidagi qo'lyozmalari saqlanadi.

Yurtimizda hozirda O'zFASHI Qo'lyozmalar fondida 3938, 7104 hamda 8319 inventar raqami ostida ja'mi 3 ta toshbosma nusxasi bor.

Asar yozilgan davridanoq olimlarning diqqat e'tiborini tortgan va bir necha tillarga tarjima qilingan, sharhlar yozilgan, nashrlar chop etilgan.

"Navobig'u-l kalim" ilk bora Misrda 1914-yilda chop etilgan [Ahmad Muhammad al-Hufiy, 1966, 65]. Shuningdek, asarning 1971 va 1927-yillardagi Qohira nashri, 1306 hijriy yili Bayrutda Muhammad al-Kistiy al-Bayrutiy tomonidan bajarilgan nashri dastlabki nashrlardan hisoblanadi. Bundan tashqari professor Bahiyja Boqir al-Xusniy tadqiq qilgan tanqidiy nashri esa 1971-yilda "al-Arab" majallasida bosilib chiqdi. Gollandiyalik olim Genrix Albert Shulteyn 1772-yilda Az-Zamaxshariy asarini lotinchaga o'girdi. 1876-yilda fransiyalik sharqshunos Barbiyer Meynard tomonidan bajarilgan tadqiqot asarning fransuzcha tarjimasi bilan chop etilgan. Asar Mustafo Isomuddin tomonidan turkchaga ham tarjima qilinib, 1283-hijriy yilda Istanbulda nashr etilgan [Uvatov, 1992, 27]. Asarning "Nozik iboralar" nomli o'zbek tilidagi tarjimasi Ubaydulla Uvatov tomonidan 1992-yilda Toshkentda chop etilgan.

"Navobig'u-l kalim" asari qisqa bo'lishiga qaramasdan olimlar tarafidan bir qancha sharhlar yozilganligi uning nechog'lik qiymatli ekanligi ko'rsatadi. Mashhur alloma Sa'duddin Mas'ud ibn Umar at-Taftazoniyning "An-ni'am as-savabig' fi sharh-n navabig'" asari e'tiborga molikdir. Mazkur sharhning ilk marta 1286-hijriy yilda Qohirada chop etilgan bo'lsa, milodiy 2018-yilda Doktor Hamza Bakriyning tadqiqi ostida Istanbulda qayta nashr etildi. Asarning O'zRFASHI Qo'lyozmalar fondida 8319 inventar raqami ostida saqlanib kelinayotgan toshbasma nusxasida ham hikmatlar so'ngidan xorazmlik shayx Abul Xasan ibn Abdul Vahhob Xivakiyning "Kitabu-savabig' fi sharhi-n navabig'" nomli sharhlari ko'chirilgan.

Bu sharhning qo'lyozma nusxasi Berlinda (8675-raqami) ostida saqlanadi [Uvatov, 1992, 27].

Bundan tashqari, Muhammad ibn Ibrohim ibn Yusuf "Savabig'u-n navabig' fi sharhi navabig'i-l kalim" nomli asar ta'lif etgan bo'lib, bu asarning asl qo'lyozma nusxasi Saudiya Arabistonidagi Orif Hikmat kutubxonasida saqlanadi. Adib Odam ibn Abdulg'offarning "Navobig'ul-l kalim kalimatu muxtaru" nomli sharhi 1935-yilda Misrda chop etilgan.

"Navobig'ul-l kalim" asari Zamaxshariyga mansubligi tarix, adabiyot, tabaqot kitoblarida va asar sharhlarida hamda muallifning o'zining kitoblarida aytib o'tilgan. Jumladan, "Al-kashshof" nomli tafsir kitobining ikki o'rnida, "Robi'u-l abror"ning 18 o'rinida, "Maqomatu-z Zamaxshariy" hoshiyasining 5 ta, "Asosu-l balog'a"ning ikki joyida alloma bu ilmiy merosni o'ziga nisbat bergan va sanab o'tilgan ushbu kitoblarda "Navobig'ul-l kalim"dan iqtibos keltirgan. Demak, ushbu hikmatlarga boy risola aynan Mahmud Zamaxshariyga tegishli ekanligi ma'lum bo'ladi [Bakriy, 2018, 17]. Manbalarda asarning nomi to'rt xil ko'rinishda ishlatilganini ko'rish mumkin. Abdulqodir Bag'dodiy "Xizonatu-l odob", Hojjiy Xalifa "Kashfu-z zunun" kitobida "Navobig'ul-l kalim" deb zikr qilib o'tgan bo'lsa, Suyutiy, Yoqut Hamaviy, Toshko'priyzoda, Sofadiy va Maqorriylar "Al-kalimu-n navobig'" deb keltirgan. Taftazoniy va Xivaqiylar asar sharhida "An-navobig'"ning sharhi deyishlik bilan kifoyalanganlar. Ibn Hanbaliy "Al-miatu-n navobig'" deb aytgan [Bakriy, 2018, 19]. Birinchi va ikkinchisi mashhur nomlari bo'lib, uchinchisi ikkisidan birining qisqartirilgan shakli hisoblanadi. Ammo to'rtinchi nomni mulohaza qilib ko'rilsa mazmunidan 100 hikmat ma'nosi kelib chiqadi. Bu esa asardagi hikmatlar soniga mos kelmaganini ko'ramiz.

"Navobig'ul-l kalim" arab tilida, nasrda yozilgan bo'lib, saj', tajnis, iqtibos va muqobala uslubi qo'llangan. U pand-u nasihatlar majmuasidan iborat ekanligi hamda 291 ta turli mavzudagi hikmatlarni o'z ichiga olganligi bilan ahamiyatli. Hikmatlar fasllarga ajratilmagan. Asarning muqaddima qismi basmala bilan boshlangan, hamd va na't keltirilmagan. 18 ta jumladan iborat munojat bilan boshlangan. Munojatda Zamaxshariy bu fasohatli hikmatlarni yozishga ilhom qilinishi parvardigorning ne'matidan ekanligini e'tirof etgan.

Asar quyidagi mavzularni o'z ichiga qamrab oladi: dinga sodiq qolishga va solih amallar qilishga undash; ona-ona madhi; ilmning fazilati va olimlarning darajasi; podshoh, amir va vazirlarning holati; dunyo va oxirat holatlari; insonlar holatidan shikoyatlar;

to'g'rilik, halollik, saxiylik, rostgo'ylik kabi go'zal axloqlar madhi; shoshmashosharlik, isrofgarchilik, takabburlik, minnat, baxillik kabi yomon illatlardan uzoq bo'lishlikka qaratilgan turli pand-nasihatlar; furu' (fiqh)da Abu Hanifa mazhabida, asl (aqida)da mo'tazila toifasidan ekanligiga ishora. Shuningdek, asardagi hikmatlarda Qur'on oyatlari yoki hadisi shariflardan iqtibos keltirilganini ko'rish mumkin. Masalan, yaxshi amal qilishda e'tiqod to'g'ri bo'lishi zarurligi haqida bunday deyilgan: *Buzuq e'tiqod ila amal qilinlar, bu amal sarobu kulga o'xshar* [Zamaxshariy, Toshbosma, № 3938].

Bu iborada Qur'on karimdagi "*Kufr keltirganlarning amallari sahrodagi sarobga o'xshar*"¹, va "*Robbilariga kufr keltirganlarning amallarining misoli, xuddi bo'ronli kunda shamol uchirib ketgan kulga o'xshaydir*"² oyatlaridan iqtibos olgan. Demak, kishi qilayotgan amallari Parvardigorining huzurida qabul bo'lishi, uning sababidan ajr-u mukofotlarga muyassar bo'lishi uchun, avvalo, e'tiqodi sof bo'lishi zarur, aks holda qilgan yaxshiliklari sahrodagi sarobga o'xshab qoladi. Ma'lumki, cho'ldagi tashna odamga uzoqdagi sarob suv bo'lib ko'rinadi. Suv deb o'ylab sudralib bo'lsa-da yetib borganda, hech narsa yo'q bo'ladi. Bunda alloma e'tiqodi buzuq kishi u qilganman, bu qilganman deb, yaxshiliklarini sanab, maqtanib yurishi befoyda ekani, sahrodagi sarob yoki shamol sochib yuborgan kul kabi ahamiyatsiz narsaga aylanishini ifoda etgan.

Zamaxshariy minnat qilishlikdan odamlarni qaytarib shunday deydi:

*So'rovchiga so'raganin berib minnat quluvchi,
Xayriyasini bermasdan baxil bo'lgan kishi misoli* [Zamaxshariy, Toshbosma, № 3938].

Bundan ko'rinib turibdiki, sadaqani bergandan keyin minnat qilish, sadaqa qiluvchiga hech bir foyda, yaxshilik, savob keltirmaydi. Go'yoki u baxillik qilib sadaqa bermagan odam bilan barobar bo'lib qoladi. Shuningdek, vatandoshimiz o'ziga minnatni ergashtirgan yaxshilik biror naf bermasligini ta'kidlagan holda:

*"Mojar o'ldir bilan ko'rsatilgan muruvvatda yaxshilik yo'qdir,
Garchi u chelaklab quygan yomg'ir misoli ko'pdir"*, deydi [Zamaxshariy, Toshbosma, № 3938].

Baqara surasining 264-oyatida: "... Sadaqalaringizni minnat va ozor berish bilan... bekorga ketkazmang. U misoli ustini tuproq

¹ Nur surasi. 39-oyat. Qarang: Oyatlarning tarjimai Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning "Tafsiri Hilol" kitobidan olindi. Toshkent. 2005.

² Ibrohim surasi 18-oyat.

bosgan silliq bir toshga o'xshaydir. Bas, kuchli yomg'ir yog'sa, silliq bo'lib qoladi..." Ya'ni, bu qilingan sadaqa qattiq tosh ustiga to'plangan tuproqqa o'xshaydi. Ko'p yomg'ir tufayli uning ustidan yuvilib ketganidek, hech yaxshilik qilmagandek bo'lib qoladi.

Ota-onaning fazilati borasida aytilgan madhlar ham o'ziga xos iboralar bilan ifodalanganini ko'ramiz:

*Ota mashhurroq va sharafliroqdir,
Ona shavqatli va mehribonroqdir* [Zamaxshariy, Toshbosma, № 3938].

Bu hikmatda alloma ota onaga qaraganda mashhurroq va sharafda ulug'roq ekani, ona esa otadan ko'ra farzandiga shafqatliroq va rahimliroq bo'lishini bayon qilgan. Otaning taniqliroq ekanini farzand ham otaga nisbat berilib, falonchi falonchining o'g'li deb tanilishida ham ko'rsa bo'ladi. Shunday ekan ota ulug'lash, izzat-hurmat ko'rsatish va ito'at etishda barchadan haqliroq turadi. Ona esa bolasini hammadan ko'proq yaxshi ko'radi va boshqalardan ko'ra farzandi uchun mehr-shafqatli bo'ladi. Demak, bu jihatidan ona otadan ham yaxshilik ko'rsatishda oldinda turadi. Shunday ekan farzand doimo ota-onasini rozi qilishga intilishi zarur.

Yaxshilik qilish, xayrli ishlarda peshqadam bo'lishga undash haqida Zamaxshariy o'zini ibrat qilib keltirgan:

Ko'rdim, qancha-qancha cho'loqlarni,
Oliylik narvoniga ko'tarilganlar.
Qancha bordur sog'lom qadamlar,
Lek emasdur yaxshilikda peshqadamlar [Zamaxshariy, Toshbosma, №3938].

Bu iborada, odamlar orasida sog'lom, tana a'zolari bus-butun qanchadan qancha kishilar bor bo'lsada, bunday insonlar dangasaligi yoki buhuda ishlar bilan bandligi va yana turli xil sabablarga ko'ra xayrli ishlarni tark etishi, ammo ba'zi insonlar sog'ligida nuqsoni bo'la turib, doimo yuksaklikka intilishi, yaxshi ishlarda peshqadam bo'lishi aytilgan.

Ma'lumki, Mahmud Zamaxshariyning bir oyog'i cho'loq bo'lgan. Shunday bo'lsa-da ilm yo'lida ko'p zahmatlarga bardosh berib, ulkan ilmiy merosni musulmonlarga taqdim qilishda peshqadam bo'ldi. Bu hayotiy dars ilm yo'lidagi har bir izlanuvchiga ibrat bo'lishga arziydi.

Ko'rib turganimizdek, asarda keltirilgan mavzular xilma-xil va har bir davr uchun nihoyatda ahamiyatli. Undagi hikmatlar qisqa iboralar orqali ulkan ma'nolarni ifodalagan va qator noyob va ibratli

pandu-nasihatlarni o'z ichiga qamrab olgan.

Xulosa qilib aytish mumkinki, bu o'g'itlar har bir asrda jamiyat rivojlanishida, ilm-fan va ta'lim-tarbiya tizimining milliy-ma'naviy negizlarini boyitishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Shunday ekan, Zamaxshariyning ushbu asarini o'rganish, yosh avlodni tarbiya qilishda unda aytilgan pandu nasihatlardan keng foydalanish beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar

- Ahmad Muhammad al-Hufiy. (1966). Az-Zamaxshariy. Qohira. Daru-l fikri-l arabiy.
- Muhammad Muhammad Abu Musa. (1988). Al-balog'atu-l Qur'oniya. Qohira.
- Nosirova.M. (2004). O'rta asrlar arab nahvidan namunalar (Mahmud Zamaxshariyning "Al-unmuzaj fi-n nahv" risolasi asosida). Toshkent,ToshDSHI nashriyoti.
- Saidjalolov.S. (2023). Mahmud Zamaxshariyning "Ru'sul-masoil" asarida hanafiy mazhabi talqini: tarix fanlari bo'yicha PhD dis. avtoref. Toshkent,O'zXIA.
- Uvatov.U.O'zbekiston – buyuk allomalar yurti/ Imom Buxoriy xalqaro markazi: tuzuvchi, nashrga tayyorlovchi Uvatov.U. (2010). Toshkent, Ma'naviyat.
- У.Уватов. (1992). Нозик иборалар, Тошкент, Камалак.
- Xamza Bakriy. (2018). Istanbul. Daru-l lubab.
- Dehqonov, A. (2020). Arba'innavislik an'anasi va Muhayyir adabiy faoliyati. *Oltin bitiglar–Golden Scripts*, 2(2).
- Dehkonov, A. (2020). The image of khusrav parvez in the novel "farhad and shirin" by navoi. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 9(4), 50-54.
- ДЕХҚОНОВ, А. Қ. (2020). ON PRINCE BADIUZZAMON IN THE POEM "ASTONISHMENT OF NICE PEOPLE". *Иностранные языки в Узбекистане*, (3), 227-236.
- Шукурова, З. (2015). Рабғузий ва фольклор. *Тошкент: TAMADDUN*, 200.
- Шукурова, З. Ю. (2014). Образ старухи в " Кисас ар-Рабғузи". In *ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ ГУМАНИТАРИСТИКИ: ИСТОРИЯ, ФИЛОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ, ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ, КУЛЬТУРОЛОГИЯ* (pp. 62-69).

Alloma Mahmud Zamakhshari and his works

Sanobar Mukhamedkhodjayeva¹

Abstract

This article provides information about Mahmud Zamakhshari's life and work, as well as his works. Also, the list of works of the scholar, his name, and the scientific research conducted in this regard are mentioned. Zamakhshari wrote several treatises not only on linguistics and religious sciences, but also on literary studies, the importance of these treatises today, in particular, the work "Nawabigu-l Kalim", its manuscript, lithographic and published copies, translations and commentaries, as well as the writing style, themes and features of the work.

Keywords: *Mahmoud Zamakhshari, Jorullah, "Nawabigu-l Kalim", wisdom, virtue, good behavior, jurisprudence, creed, ethics, genealogy, fine phrase, Abu Hanifa, Moturidi, allama, Khorezm, Jurjaniya, quote, manuscript, lithograph.*

References

- Abu Musa. M.M. (1988). *Al-Balagatu-l Qur'aniya*. Cairo.
- Al-Hufi. A. M. (1966). *Az-Zamakhshari*. Cairo. Daru-l fikri-l Arabic.
- Bakri, H (2018). Istanbul. Daru-l lubab.
- Nasirova.M. (2004). Examples of medieval Arabic nahv (based on Mahmud Zamakhshari's treatise "Al-unmuzaj fi-n nahv"). Tashkent:ToshDSHI publishing House.
- Saidjalolov.S. (2023). Mahmud Zamakhshari's Interpretation of the Hanafi Madhhab in Rusul-Masail: PhD Diss. in History. autoref. Tashkent:UzXIA.
- Uvatov.U. (1992). *Subtle phrases*. Tashkent:Rainbow.
- U. Uvatov. *Uzbekistan - the land of great scholars / Imam Bukhari International Center: compiled, prepared for publication by U. Uvatov*. (2010). Tashkent: Spirituality.
- Dehqonov, A. (2020). Arba'innavislik an'anasi va Muhayyir adabiy faoliyati. *Oltin bitiglar-Golden Scripts*, 2(2).
- Dehqonov, A. (2020). The image of khusrau parvez in the novel "farhad and shirin" by navoi. *Asian Journal of Multidimensional Research*

¹ *Mukhamedkhodjayeva Sanobar Abdujalilovna* – doctor of philosophy (PhD) in philological sciences, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi.

E-mail: sanobarnote13@gmail.com

ORCID ID: 0009-0001-1813-2226

For reference: Mukhamedkhodjayeva S. 2025. "Alloma Mahmud Zamakhshari and his works". *Uzbekistan: language and culture*. 2(2): 64-74.

(AJMR), 9(4), 50-54.

ДЕХҚОНОВ, А. Қ. (2020). ON PRINCE BADIUZZAMON IN THE POEM "ASTONISHMENT OF NICE PEOPLE". *Иностранные языки в Узбекистане*, (3), 227-236.

Шукурова, З. (2015). Рабғузий ва фольклор. *Тошкент: ТАМADDUN*, 200.

Шукурова, З. Ю. (2014). Образ старухи в "Кисас ар-Рабгузи". In *ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ ГУМАНИТАРИСТИКИ: ИСТОРИЯ, ФИЛОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ, ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ, КУЛЬТУРОЛОГИЯ* (pp. 62-69).

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (Abstrakt) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

V.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

VII.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarining qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*. Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mamatov 2018, 11]

Ikki mualliftomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VII.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Aminov 2018, 248]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida

aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi. Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. "Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi". *UZA: O'zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: Language and Culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of

the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of The Chicago Manual of Style, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: Title of the Book. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified "down" style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, "Author's own" translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of University of Chicago Readings in Western Civilization, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago>.

edu/founders

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com